

О.В. Нарожна,
старший викладач кафедри кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ПРО НЕВІДКЛАДНІСТЬ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НЕЗАКОННОГО ПРОВЕДЕННЯ ПОШУКОВИХ РОБІТ НА ОБ'ЄКТІ АРХЕОЛОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ

Огляд місця події відноситься до невідкладних слідчих дій, зокрема, таких, що проводяться до внесення відомостей про правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Стосовно проведення огляду при розслідуванні незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини така вказівка має важливе не лише процесуальне, але й тактичне значення.

Археологічні розкопки проводяться на відкритій місцевості, де окремі ділянки не завжди можна прикрити від опадів, захистити від вітру, сонячних променів та інших зовнішніх чинників. Наприклад, в Одеській області археологічний пошук проводиться на території городища “Антична Тіра – середньовічний Білгород”. Це пам'ятка, що містить нашарування античного міста-держави та міст часів Золотої Орди, підданства Молдови та Туреччини. При розкопках було знайдено монети різних часів, надписи, кераміку тощо. Зрозуміло, що всі ці знахідки не лежать в одному місці, виявляються археологами іноді в несподіваних місцях, і кожне місце локалізації знахідок неможливо убезпечити від природних чинників.

Саме тому невідкладність як характеристика слідчої дії – огляду місця події – набуває особливого значення при розслідуванні незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини. Група працівників правоохоронних органів на чолі зі слідчим має прибути до такого місця події не просто невідкладно, а з найменшими втратами часу.

Злочин, як відомо, не вчиняється без слідів. Тому на місці злочину проводиться пошук слідів ніг, транспортних засобів, знарядь, а також предмету злочину. До того ж варто мати на увазі, що умисел міг бути спрямований не лише на конкретний предмет, річ, знахідку археологічних розкопок, а на цілий комплекс таких об'єктів. Через це сліди

правопорушників потрібно шукати не лише на місці, де знаходилася певна знахідка, а застосувати фронтальний метод огляду. Від дозволить продивитися усю площу місця події від однієї межі до іншої, нічого не впустивши з поля зору.

Концентричний або ексцентричний спосіб огляду вважається недоцільним для застосування за таких умов, адже в даному випадку не зрозуміло, що вважати центром місцевості. Такими умовними центральними вузлами можна вважати будь-яке місце, де перебували знахідки, і можна при застосуванні концентричного або ексцентричного методів затоптати інші сліди чи знищити інші важливі докази того, що сталося.

Завдяки швидкому прибуттю на місце події та проведенні слідчої дії невідкладно, можливо уникнути втрати або зміни слідової картини через вплив на сліди сил природи, зокрема, дощу, вітру тощо.

Також через фактор невідкладності значення набуває і питання охорони місця події до приїзду слідчо-оперативної групи. Таке питання вирішується слідчим ще на підготовчому етапі огляду. З моменту прийняття рішення про проведення огляду слідчий зобов'язаний вжити заходів щодо охорони місця події. Це робиться для того, щоб сторонні особи не мали можливості потрапити на місце, а також забезпечувалась збереженість обстановки і, зокрема, слідової картини.

При розслідуванні незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини із вирішенням питання про охорону місця події доцільно звернутися не лише до патруля поліції або дільничного офіцера поліції, а й до керівника групи археологів, що проводять розкопки. Він допоможе встановити межі місця події, які на відкритій місцевості зробити доволі складно. Також специфіка самих розкопок, які часто проводяться на території городища, фортеці, історичних комплексів, сприяє взаємодії з людиною, якій відомо де проводять екскурсії для туристів, а де дільниця роботи археологів, працівників музеїв, проходження практики студентів історичних факультетів тощо. Такі місця зазвичай закриті або хоча б огорожені для звичайних відвідувачів.

Особливого значення допомога керівника археологічної групи набувається у випадку, коли місцем події є акваторія, тобто частина суші, вкрита водою. Наприклад, в Одеській області дослідження проводяться під водою в акваторії острова Зміїний. Вчені досліджують залишки життєдіяльності людини, що знаходяться під земною поверхнею. У такій складній обстановці визначити не лише межі, а й саме місце події, доволі складно, і це потребує допомоги осіб, які проводять розкопки саме в цьому місці.

Дозвіл на проведення археологічних робіт видається Міністерством культури України та реєструється управлінням охорони об'єктів культурної спадщини. Такий дозвіл видається на ім'я конкретної особи – директора, завідуючого відділом, кафедрою тощо. Звернення до цієї особи при розслідуванні незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини також є необхідним. По-перше, як до відповідальної особи за хід проведення розкопок, по-друге, для перевірки дозвільних документів.

Особливого значення для цього періоду проведення слідчого огляду набуває вимога видалення сторонніх осіб з місця вчинення злочину. Зміна та знищення слідової картини, фото- та відеозйомка без дозволу, розповсюдження інформації, що може становити таємницю слідства, – ось наслідки не лише неприємні, але й небезпечні для розслідування в цілому.

В інтересах слідства місце вчинення незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини потрібно обнести стрічкою, огородити будь-чим, розставити вартових. З цією метою можливе залучення охорони культурної пам'ятки, на території якої проводяться розкопки тощо.

В той же час, неможна просто виганяти людей, що опинилися поруч із місцем події. Серед них можуть бути й очевидці не лише наслідків вчиненого правопорушення, але й самого злочину. Такі свідки могли бачити й злочинців, навіть якщо сприйняли їх як археологів. Також вони можуть вказати кількість речей, які зникли, або чи несли невстановлені особи щось важке, чи було в них якесь приладдя, інструменти, тощо.

Ще одна вимога закону – наявність двох понятих при проведенні огляду. Везти двох незацікавлених осіб на розкопки у городищі за містом – у більшості випадків фантастична тактична рекомендація. Тому ми вважаємо, що варто дати завдання правоохоронцям, що вже прибули на місце події до з'явлення там слідчо-оперативної групи, знайти двох осіб, яких можна запросити як понятих на огляд місця події.

Висновки: по-перше, ознака невідкладності слідчої дії означає не лише факт проведення такої слідчої дії до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. По-друге, стосовно проведення огляду при розслідуванні незаконного проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини фактор невідкладності має не лише процесуальне, а й тактичне значення. По-третє, врахування значення попереднього пункту призведе до швидкого реагування

та прибуття на місце події, що дозволить без втрати часу оглянути самі розкопки, а також зафіксувати адекватну слідову картину події. По-четверте, потрібно організувати належну охорону місця події до прибуття слідчо-оперативної групи. Ми пропонуємо звернутися по допомогу не тільки до колег-правоохоронців, але й до керівника археологічної групи та особи, на ім'я якої отримано дозвіл про проведення пошукових робіт.